

Kennis over taal in leermiddelen po en vo

ZICHT OP HET UITGEVOERDE CURRICULUM

Kennis over taal in leermiddelen po en vo

Zicht op het uitgevoerde curriculum

Februari 2022

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2022 SLO, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Auteurs:

Tiddo Ekens en Gerdineke van Silfhout

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Typering leermiddelen	6
3. Samenvatting en conclusies	8
4. Voorbeelden uit leermiddelen	11

1. Inleiding

In 2021 publiceerde de Kennisrotonde een rapport over het gebruik van leesmethoden en het effect ervan op de leesvaardigheid van leerlingen in het primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo). Uit het rapport (Kennisrotonde, 2021) blijkt dat meer dan tachtig procent van de leerkrachten in po gebruik maakt van leermiddelen voor technisch en begrijpend lezen. Voor vo zijn er geen gegevens bekend. Leermiddelen spelen dus een belangrijke rol in het vertalen van het beoogd curriculum (kerndoelen, eindtermen en referentieniveaus) naar praktische handvatten en richtlijnen voor leraren. In Nederland wordt er weinig onderzoek gedaan naar het uitgevoerd curriculum in leermiddelen.

SLO heeft een leermiddelenanalyse gedaan voor een aantal thema's die actueel zijn voor het vak Nederlands. Een van deze thema's is kennis over taal en taalverschijnselen, terug te zien in vakspecifieke begrippen daarover. De onderzoeksvraag is hoe leermiddelen gebruikmaken van begrippen die nodig zijn om te spreken over taal en taalverschijnselen en om de taalvaardigheid van leerlingen verder te ontwikkelen.

Opzet onderzoek

Om een zo breed mogelijk beeld van het leermiddelenaanbod te geven, zijn totaal- en deelmethodes uit po en vo in de inventarisatie meegenomen. Verder is ernaar gestreefd zoveel mogelijk uitgevers in de beschrijving mee te nemen en daarbij geen onderscheid te maken in marktaandeel. Dat betekent dat ook lesmethoden met een kleiner aandeel zijn vertegenwoordigd. Tot slot is geprobeerd een evenwicht te vinden tussen gevestigde lesmethoden en nieuwe spelers op de markt.

Bij ieder leermiddel is eerst op basis van de inhoudsopgave een beschrijving gegeven van de aandacht voor kennis over taal en taalverschijnselen in leerlijnen voor spelling, grammatica of taalbeschouwing. Vervolgens is de aandacht op paragraafniveau geïnventariseerd, waarna steekproefsgewijs is gekeken welke taalbegrippen in alle andere leerlijnen aan de orde komen, zoals lezen, schrijven, spreken, luisteren, fictie. In deze publicatie vind je de typering van de verschillende leermiddelen en de belangrijkste conclusies, inclusief representatieve voorbeelden die een indruk geven van hoe kennis over taal en taalverschijnselen in de leermiddelen is uitgewerkt.

Afbakening van kennis over taal en taalverschijnselen

In de leermiddelenanalyse wordt het thema kennis over taal en taalverschijnselen gezien vanuit de optiek van het Referentiekader Taal en de voorstellen van de Ontwikkelgroep Nederlands van curriculum.nu. Daarnaast is bij de analyse uitgegaan van een begrippenlijst die door SLO in ontwikkeling is in het kader van een Leerlijn begrippen Taalbeschouwing.

Kennis over taal en taalverschijnselen krijgt in het Referentiekader Taal vorm in het domein 4 Begrippenlijst en taalverzorging. Het referentiekader verantwoordt dat als volgt: "Om te spreken over taal en taalverschijnselen is een beperkt aantal begrippen noodzakelijk. [...] Kennis van deze begrippen bevordert het gesprek binnen en buiten het taalonderwijs over taal en taalverschijnselen."

Behalve het referentiekader benoemt ook de Ontwikkelgroep Nederlands van curriculum.nu het belang van kennis over taal en taalverschijnselen: "In een geletterde samenleving is het belangrijk dat leerlingen hun leven lang talige kennis en vaardigheden blijven ontwikkelen. Bij het leergebied Nederlands werken leerlingen aan hun inzicht in taal, taalgebruik en literatuur en aan het versterken van hun taallerend vermogen. Daardoor zijn ze beter in staat om in steeds meer verschillende taalgebruikssituaties doelgericht te communiceren. [...] Ze ontwikkelen vaktaal om functioneel over taal, taalgebruik en literatuur te communiceren."

De leerlijn Begrippen voor taalbeschouwing deelt deze begrippen op in de volgende categorieën: taalleerproces, taal en maatschappij, taal en communicatie, teksten, betekenis, woordgroepen en zinnen, woorden, klanken, en schriftconventies. Deze begrippen worden opgebouwd van groep 1-2 po tot en met bovenbouw vo.

2. Typering leermiddelen

Hieronder vind je een korte beschrijving van de aandacht voor kennis over taal en taalverschijnselen in de onderzochte leermiddelen.

Staal groep 6, 7, 8

Het onderdeel *Taal verkennen* bestaat per thema uit vier lessen en een extra differentiatieles 'spelen met taal'. Onderwerpen variëren van dialecten en de opbouw van een lied tot het belang van bijschriften en de gevoelswaarde van woorden. Behalve bij *Taal verkennen* komen ook in andere domeinen taalbegrippen voor.

Taal op maat groep 6, 7, 8 (2012)

In de leerlijn *Kijk op taal* komen woordsoorten en zinsdelen aan de orde, maar ook is er aandacht voor taalverschijnselen zoals taalverandering, spreektaal versus schrijftaal, of Engelse woorden in het Nederlands.

Taal in beeld groep 6, 7, 8 (2013)

In de leerlijn *Taalbeschouwing* komen niet alleen woordsoorten en zinsdelen aan de orde, maar ook morfologie, leestekens, en stijl en betekenis.

Taalverhaal.nu groep 6 (2014, 2017), groep 7 (2014, 2017), groep 8 (2014, 2017) De leerlijn *Woord- en Zinsbouw* behandelt vooral taalbegrippen, variërend van woordsoorten (zoals bijvoeglijk naamwoord) tot zinsdelen (zoals gezegde en lijdend voorwerp). Ook is er binnen deze leerlijn aandacht voor onderwerpen als homoniemen, beeldtaal en leestekens.

Tekster groep 6, 7 en 9 (2016)

Tekster is een schrijfmethode voor groep 6, 7 en 8 en bestaat per leerjaar uit twintig lessen, waarmee leerlingen oefenen in het schrijven van verschillende soorten teksten in diverse genres. Leerlingen leren verschillende taalbegrippen aan bij het leren schrijven van een tekst.

Blink Nederlands (PLOT26) (vmbo/havo/vwo)

Aandacht voor kennis over taal en taalverschijnselen komt in alle lessenseries voor. De aandacht voor woordsoorten en zinsdelen is vooral bij *Grammatica* en *De grammaticacase* terug te vinden. Aandacht voor spelling is er in alle schrijfcursussen, in de module Spelling en in de apps voor spelling en werkwoordspelling. Leerlingen worden in vrijwel elke cursus uitgenodigd te reflecteren op taal(gebruik) en daarover met elkaar in gesprek te gaan.

Kern Nederlands vmbo-kgt 1 (2017, tweede druk 2019), vmbo-kgt 2 (2018)

In de leerlijn *Spelling/grammatica* gaat het in ieder deel om twintig lessen. De onderwerpen in deze leerlijn zijn gericht op correct spellen, het herkennen van woordgroepen en zinnen, woordvorming en woordsoorten, en schriftconventies. In deze leerlijn wisselt de aandacht voor zinsdelen en woordsoorten elkaar af. Behalve bij *Spelling/grammatica* komen ook in de overige domeinen taalbegrippen voor.

Kern Nederlands havo-vwo 1 (2018) en havo-vwo 2 (2018)

Zowel KERN hv-1 als hv-2 bestaat uit 45 paragrafen. In leerjaar 1 zijn er negen paragrafen voor grammatica en negen paragrafen voor taalverzorging gereserveerd. In leerjaar 2 is dat aantal teruggebracht naar ieder zes paragrafen.

Nieuw Nederlands vmbo-kgt 1 en 2 (2016, 6e editie)

Bij het onderdeel *Taalweetjes* komen allerlei wetenswaardigheden rond het verschijnsel taal aan de orde, zoals tweetaligheid, moedertaal, straattaal, spreektaal en whatsapp taal. Bij de leerlijn *Taalverzorging* worden vooral zinsdelen en woordsoorten behandeld. Spelling en correct formuleren zijn hierbij de belangrijkste doelen. Daarnaast wordt in alle leerlijnen gebruikgemaakt van taalbegrippen, met als doel lees-, schrijf-, spreek- of luistervaardigheid te ontwikkelen.

Nieuw Nederlands havo-vwo 1 en 2 (2016, 6e editie)

Nieuw Nederlands voor havo/vwo kent zes hoofdstukken met een vaste volgorde van domeinen, respectievelijk Lezen, Schrijven, Kijken en luisteren, Spreken en gesprekken, Woordenschat, Grammatica, Formuleren en Spelling. In het leerstofoverzicht vermeldt elk hoofdstuk per leerlijn of domein één onderwerp. Elk hoofdstuk sluit af met een praktijkopdracht. Naast de zes hoofdstukken biedt Nieuw Nederlands een module Poëzie en fictie aan. Ook bevat de methode in leerjaar 1 en 2 een module met de naam De brug waarin extra aandacht wordt besteed aan Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling.

Op niveau vmbo 1 (2015) en 2 (2015/2017)

De leerlijn *Kijk naar taal*, onderdeel van 'Over taal', behandelt onderwerpen als taalvariatie, figuurlijk taalgebruik en beeldtaal. Daarnaast krijgen leerlingen in alle leerlijnen/domeinen taalbegrippen aangeboden om hun functionele taalvaardigheid te ontwikkelen. Het register geeft een overzicht van de belangrijkste begrippen.

Op niveau havo-vwo 1 (2015/2017) en 2 (2016/2019)

Op niveau voor havo/vwo bestaat uit zes blokken die in een vaste volgorde de volgende leerlijnen bevatten: fictie, grammatica, spelling, over taal, lezen, schrijven, spreken, kijken en luisteren. Elk blok wordt afgesloten met een project. De leerlijn Over taal kent twee onderdelen, namelijk Woordenschat en Taalbeschouwing.

Talent kgt 1(2019) en kgt 2 (2020)

Talent kgt bestaat per leerjaar uit vijf hoofdstukken die ieder een vaste volgorde van leerlijnen kennen, namelijk Fictie, Gedicht, Lezen, Schrijven en formuleren (leerjaar 1), Schrijven (leerjaar 2), Woorden, Spreken, kijken, luisteren, Grammatica, Spelling en Media en onderzoek.

Talent havo/vwo 1 (2019) en havo/vwo-2 (2020)

Talent havo/vwo bestaat per leerjaar uit vijf hoofdstukken die ieder een vaste volgorde van leerlijnen kennen, namelijk Fictie, Gedicht, Lezen, Schrijven en formuleren (leerjaar 1), Schrijven (leerjaar 2), Woorden, Spreken, kijken, luisteren, Grammatica zinsdelen, Grammatica woordsoorten, Spelling, en Media en onderzoek.

3. Samenvatting en conclusies

Naamgeving leerlijnen voor kennis over taal en taalverschijnselen

De onderzochte leermiddelen besteden aandacht aan kennis over taal en taalverschijnselen. Dat gebeurt enerzijds in een speciaal daarvoor bestemde leerlijn, anderzijds komen taalbegrippen in de overige leerlijnen aan de orde ter ondersteuning van de verschillende taalvaardigheden. De naamgeving van kennis over taal varieert. De term *taalbeschouwing* komt in het po één keer voor en is in het vo afwezig. De term *grammatica* is in het po afwezig, terwijl die in het vo gangbaar is. Zie het overzicht hieronder:

Leergangen po	Leerlijn Kennis over taal
Taal op Maat	Kijk op taal
Taal in beeld	Taalbeschouwing
Taalverhaal.nu	Woord- en zinsbouw
Staal	Taal verkennen

Leergangen vo	Leerlijn Kennis over taal
Nieuw Nederlands	Taalweetjes Taalverzorging
Op Niveau	Kijk naar taal
Talent	Grammatica, Woorden, Media en onderzoek
Kern	Spelling/grammatica
Blink Nederlands	Spelling/grammatica

Inhoud en opbouw van begrippen voor grammatica

Wanneer je de leerstof voor woordsoorten en zinsdelen in de leergangen po en vo met elkaar vergelijkt, is er in het algemeen sprake van een doorgaande lijn in complexiteit en verdieping. Dit blijkt uit de keuze van de aangeboden begrippen – eenvoudige begrippen in het po en complexere in het vo – en hoe begrippen worden aangeboden en uitgewerkt.

In de regel worden eerst de begrippen aangeboden die nodig zijn voor een juiste (werkwoords)spelling. Grammaticale begrippen zoals onderwerp, persoonsvorm, voltooid deelwoord, tegenwoordige tijd, verleden tijd, meervoud en enkelvoud voorafgaan aan de overige grammaticale begrippen, zoals lijdend voorwerp of meewerkend voorwerp.

De uitleg van grammaticale begrippen vindt plaats door definities, zoekwijzen (zoals vraagproef, tijdproef en getalproef) en door voorbeeldzinnen. Zo leren leerlingen bijvoorbeeld dat ze het onderwerp vinden door de wie/wat-vraag plus persoonsvorm te stellen, en de persoonsvorm door een ja/nee-vraag van een zin te maken. Na de uitleg volgen oefeningen waarin telkens één probleem of één grammaticaal begrip aan de orde komt, waarna aan het eind verschillende categorieën in één oefening geïntegreerd worden ('alles door elkaar'). De transfer naar alledaags taalgebruik - productief of receptief - vindt in de meeste leermiddelen slechts af en toe plaats.

Doordat Spelling en Grammatica soms twee verschillende leerlijnen zijn, is het de vraag of leerlingen de transfer maken van de grammaticale uitleg in de ene leerlijn naar de toepassing daarvan in de leerlijn Spelling.

Inhoud en opbouw van begrippen voor taal en taalverschijnselen

Leermiddelen volgen in de keuze van inhouden – c.q. begrippen die kennis over taal en taalverschijnselen uitdrukken – nauwgezet de begrippenlijst en de formuleringen uit het Referentiekader Taal. Er lijkt daardoor een zekere mate van canonisering op te treden. Denk aan taalbegrippen en taalverschijnselen zoals standaardtaal-dialect-groepstaal, formeel-informeel, schrijftaal-spreektaal, Engelse werkwoorden, verbale en non-verbale communicatie. Deze begrippen komen in vrijwel alle leermiddelen op vergelijkbare wijze aan de orde, waarbij de uitleg sterk op elkaar lijkt.

Anders dan bij grammatica en spelling is de inhoud, opbouw en behandelwijze van de overige taalbegrippen minder voorspelbaar. Zo kan het voorkomen dat de theorie gedetailleerd stilstaat bij de definitie van 'de zin', maar dat in de instructie in voorgaande hoofdstukken of jaardelen het taalbegrip 'de zin' al talloze keren gebruikt is en als bekend is verondersteld.

Overigens zijn er zoveel taalbegrippen – die onderdeel uitmaken van de instructietaal op school – dat niet elk begrip kan worden uitgelegd of geduïd. Denk aan relevante en frequent voorkomende taalbegrippen zoals pagina, komma, spatie of zelfs een voor de hand liggende instructie als 'lees de tekst' of 'bekijk de tekst'. Het aanbod van deze categorie woorden vindt soms expliciet plaats en is daardoor onderdeel van de leerstof, maar in de meeste gevallen behoren dergelijke woorden tot de bekend veronderstelde woordenschat van de leerling. Hetzelfde geldt voor veelvoorkomende aanduidingen als 'een *goed* argument', 'korte samenvatting', 'hele zinnen', 'goed lopende zinnen of 'niet te lange zinnen'. De bijvoeglijke naamwoorden suggereren daarmee een norm, maar deze wordt niet benoemd, besproken of geoefend. Concrete taalvoorbeelden die de norm expliciteren, bijvoorbeeld meerdere voorbeelden die verschillen in kwaliteit, ontbreken.

Tussen leermiddelen voor het po en voor de onderbouw van vmbo en havo zijn er – net als bij de grammaticale begrippen – relatief weinig verschillen in het aanbod en de ordening van begrippen voor taalverschijnselen. De bovenbouw po en de onderbouw vo vissen in dezelfde vijver, waarbij opvalt dat het aanbod van grammaticale en andere taalkundige begrippen in groep 7 en 8 dikwijls complexer is dan in de onderbouw van het vmbo. Sommige onderwerpen in po-lesmethodes lijken eerder thuis te horen in de bovenbouw vo, zoals drogreden, neologisme, homofoon en antoniem.

Samengevat bestaat er een redelijke consistentie en gelijkvormigheid in het aanbod van taalbegrippen. Dat betekent echter niet dat er een vloeiende, ononderbroken doorlopende leerlijn van groep 6 po tot en met einde onderbouw vmbo/havo/vwo bestaat met een doordachte balans van begrippen over taal en taalverschijnselen. Doordat alle leerlingen van lesmethode wisselen tussen groep 8 en het eerste leerjaar van het vo, bestaan er dubbelingen, inconsistenties in de uitleg en gaten in het aanbod van taalbegrippen.

Nadruk op kennis, minder op transfer en integratie van kennis

De leermiddelen komen overeen in hoe begrippen over taal gepresenteerd en aangeboden worden: meestal krijgen leerlingen een uitleg door middel van definities en voorbeelden. In de volgende oefeningen moeten ze het taalbegrip herkennen, variërend van persoonsvorm tot pleonasme. Door deze aanpak is het aanbod overwegend gericht op reproductie van kennis.

Leerlingen onderzoeken of analyseren zelden taalverschijnselen in authentiek, eigen of elkaars werk, waardoor ze actief relaties leggen tussen kennis en begrippen, kritisch leren kijken naar taalmogelijkheden en taaleffecten en de opgedane kennis kunnen gebruiken in verschillende contexten. Leermiddelen doen met andere woorden een gering beroep op de rijke ervaringen van leerlingen met taal en taalverschijnselen, maar specialiseren zich vooral in begripsverwerving.

4. Voorbeelden uit leermiddelen

4.1 Aandacht voor woordsoorten en zinsdelen

Als het gaat om begrippen over taal, besteden de lesmethodes voor po en vo ruim aandacht aan grammaticale begrippen, vooral over woordsoorten en zinsdelen. Zeker tussen bovenbouw po en onderbouw vmbo is er veel overeenkomst in de aangeboden begrippen. Havo/vwo onderscheidt zich door ook de moeilijkere woordsoorten en zinsdelen aan te bieden, zoals het onbepaald voornaamwoord of de bepaling van gesteldheid.

In de po-lesmethode Taalverhaal.nu heet deze leerlijn *Woord- en zinsbouw*. Hieronder staat het overzicht van onderwerpen voor groep 4 tot en met groep 8:

Leerlijn Woord- en zinsbouw

De leerlijn Woord- en zinsbouw bouwt zich elke jaargroep op naar een hoger niveau: van herkennen naar benoemen, naar toepassen / gebruiken. In onderstaand leerlijnschema wordt weergegeven welke nieuwe leerdoelen per leerjaar centraal staan.

Woord- en zinsbouw	
Groep 4	• woorden en namen voor mensen, dieren en dingen herkennen • enkelvoud, meervoud en lidwoorden herkennen • samenstellingen, werkwoorden en verkleinwoorden herkennen, werkwoorden gebruiken, samenstellingen maken • lidwoorden, zelfst. nw (ev en mv) en verkleinwoorden herkennen en gebruiken • vraagzinnen maken die beginnen met een werkwoord, vraagteken gebruiken, wat is een vraagwoord, vraagzinnen maken die beginnen met een vraagwoord • een zin herkennen aan een hoofdletter en punt, een zin maken, wat is een zinsdeel, een zinsdeel herkennen, met zinsdelen een zin maken
Groep 5	• telwoord, persoonlijk voornaamwoord, bijvoeglijk naamwoord, (nieuwe) voorzetsels, (nieuwe) voegwoorden herkennen en gebruiken • trappen van vergelijking herkennen en gebruiken • wat is tegenwoordige tijd (tt) en verleden tijd (vt), werkwoorden in tt en vt herkennen en gebruiken • onderwerp en persoonsvorm in een zin herkennen en gebruiken en in een samengestelde zin vinden • introductie leestekens (hoofdletter, punt, vraagteken, uitroepetekens, komma, dubbele punt en aanhalingstekens)
Groep 6	• voegwoorden en voor- en achtervoegsels herkennen en gebruiken • hoofd- en bijzin vinden in samengestelde zin • persoonsvorm vinden op drie manieren in een zin • onderwerp en persoonsvorm (die bij elkaar horen) herkennen en gebruiken • figuurlijk taalgebruik herkennen en gebruiken • onregelmatige trappen van vergelijking herkennen en gebruiken • stoffelijk bijvoeglijk naamwoord en bijvoeglijk naamwoord (afgeleid van ww) herkennen en gebruiken
Groep 7	• gezegde en voltooid deelwoord herkennen en gebruiken • onderwerp en persoonsvorm in zin met voegwoord aanwijzen • synoniemen en tegenstellingen herkennen en gebruiken • directe en indirecte rede herkennen en gebruiken • lijdend voorwerp en verschillende woordsoorten herkennen en gebruiken
Groep 8	• leestekens: afbreekstreepje en puntkomma, aanhalingstekens herkennen en gebruiken • persoonsvorm en onderwerp in zinnen met 'het' en 'er' • verwijzwoorden, gebiedende wijs en beeldtaal herkennen en gebruiken • actieve en passieve zinnen herkennen en gebruiken • homoniemen en homofonen herkennen en gebruiken • ontleden van zinnen met weggelaten zinsdelen

Onderstaand register komt uit de lesmethode Op niveau kgt 1 voor het voortgezet onderwijs. Behalve de vertrouwde grammaticale termen zoals onderwerp of het hele werkwoord, komen tal van andere taalbegrippen aan de orde zoals alfabetische volgorde, gekruist rijm of pictogram.

A	H	
achtervoegsels 89	hele werkwoord 23 74	precies luisteren 302
afkorting 283	het-woord 238	presenteren 205
aftiteling 298	hoofdletters 50	publiek 46 47 145
alfabetische volgorde 38	hoofdpersoon 165	
alineas 139		R
amuseren 42	I	reclametekst 248
argumenten 256	ik-vorm 29	rijm 116
	informeel 104	
B	informerend 42	S
beeldtaal 239	inleiding 139 200 298	samenstelling 134
beginletter 38	instructie 300	samenvatting 103
beoordelingswoorden 68		schooltaalwoorden 33
betrouwbaar 152	K	slot 139 200 298
bijfiguren 165	kernzin 241	spanning 216
bijvoeglijke	klankgroep 81	stam 29
naamwoorden 223	klankvast 127	stemgebruik 202
bron 91	klankveranderend 127	strofe 117
D	L	T
deelonderwerp 194	leesdoel 41	taal, figuurlijke 189
deelonderwerpen 151	leessmaak 18	taalgebruik 202
de-woord 238	leestekens 50	tegengestelde 282
doel 252	lidwoord 123	tegenwoordige tijd 79
doe-woorden 169		tekstdoel 41
	M	tekstsoort 45
E	middenstuk 139 200 298	tekstvorm 45
eigenschappen 266		tijdproef 75
	N	tijd, tegenwoordige 73
F	non-fictie 66	tijd, verleden 73
fictie 66		tips 301
flaptekst 18	O	titel 18 91
formeel 104	omslag 18	trappen van vergelijking 134
	onbetrouwbaar 152	tussenkopje 139
G	onderwerp 91 103 151 172	
gedicht 19	252	U
gekruist rijm 217	overhalen 42	uitleg geven 141
gepaard rijm 217	overtuigen 244 254	
gericht 150		V
getalproef 173	P	verhaalsoorten 114
globaal 150	persoonsvorm 74	verkennen 42
grondig lezen 194	pictogram 239	verkennend lezen 91
grondwoord 133	precies 150	verleden tijd 73
		voltooid deelwoord 74 178

4.2. Kennis van grammaticale begrippen

Veel taalbegrippen komen in de loop van de leerjaren herhaaldelijk terug, vooral de taalbegrippen die leerlingen nodig hebben bij werkwoordspelling. Hoewel de begrippen hetzelfde zijn, net als het doel (een correcte spelling), is de uitleg ervan toch telkens verschillend. Bovendien staat de uitleg van deze begrippen fysiek niet altijd in de buurt van de schrijfoefeningen waarin de kennis ervan moet worden toegepast. Beide aspecten - een telkens net iets andere uitleg en een loskoppeling van de schrijf- of formuleervaardigheid - bemoeilijken mogelijk de inprenting en succesvolle toepassing van deze taalbegrippen door leerlingen. Voorafgaand aan onderstaand fragment uit Taalverhaal.nu groep 6 zijn het onderwerp en de persoonsvorm al uitgelegd. Deze uitleg laat zien dat onderwerp en persoonsvorm bij elkaar horen en met elkaar mee veranderen in enkelvoud en meervoud:

Blok 4 **Hoofdstuk 8** **Les 6** *Woord- en zinsbouw*

Wat leer je?

- Je leert dat onderwerp en persoonsvorm in een zin bij elkaar horen.

Onderwerp en persoonsvorm

Onderwerp en persoonsvorm horen bij elkaar:

Als het onderwerp enkelvoud is, is de persoonsvorm ook enkelvoud.
Als het onderwerp meervoud is, is de persoonsvorm ook meervoud.

enkelvoud	meervoud
Het meisje gaat naar dansles.	De meisjes gaan naar dansles.
Ik zing een lied.	Wij zingen een lied.

Onderstaande spellingoefening komt uit Staal, groep 8, blok 4. De eerste opdracht focust op één specifiek aspect, namelijk een woord met onbeklemtoond meervoud. De volgende opdrachten behandelen andere onderwerpen:

BLOK 4 WEEK 1 LES 2 WOORD MET ONBEKLEMT OOND MEERVOUD

★ **OPDRACHT 1** Maak de rijen af.

enkelvoud	meervoud	enkelvoud	meervoud
de slimmerik	de slimmeriken	de leeuwerik	de _____
de bangerik	de _____	de monnik	de _____
de havik	de _____	de slechterik	de _____
de dreumes	de _____	de kievit	de _____
de gemenerik	de _____	de stouterik	de _____

★ **OPDRACHT 2** Vul het woord in.

Vandaag ben ik _____!

Misschien krijg ik veel _____.

Ik heb _____ gevraagd.

Ik hoop ook dat ik een _____ krijg.

We sluiten de dag af met een _____.

En als toetje eten we ijs met _____.

★ **OPDRACHT 3** Schrijf het woord op.

Omcirkel de goede categorieën.

het trott	het _____				
de snott	de _____				
de luiert	de _____				
het dress	het _____				
de mans	de _____				
het reserv	het _____				
de lemme	de _____				
de groent	de _____				

★ **OPDRACHT 4** Vul de puzzel in.

- 1 De hoofdstad van Nederland.
- 2 De zuidelijkste provincie van Nederland
- 3 Titel waarmee je de koning of koningin aanspreekt.
- 4 De woning van een koning.
- 5 De naam van onze koningin.
- 6 Deftige bediende van de koning.

Wat lees je onder de pijl? _____

In onderstaand voorbeeld uit Kern kgt-1 leren leerlingen hoe ze onderwerp en persoonsvorm in een zin kunnen vaststellen, dat de persoonsvorm een werkwoord is en het onderwerp een persoon, dier of ding is. Anders dan in de meeste lesmethodes verbindt deze paragraaf de oefening van taalbegrippen met een tekst met een samenhangende verhalende inhoud in plaats van met losse oefenzinnen zonder inhoudelijk verband.

6

Hoe herken je de persoonsvorm en het onderwerp?

DOEL

Je leert hoe je in een zin de persoonsvorm en het onderwerp kunt vinden.

1

Noteer alle werkwoorden uit de tekst hieronder.

T1

Inwoners Venlo verzinnen naam

In Venlo trouwde ooit Mien Jeuken met Co Billekes. Vanaf toen heette ze Mien Billekes-Jeuken. Veel mensen in Venlo geloven dit verhaal. Een aantal jaar geleden heeft Dagblad de Limburger de archieven van Venlo doorzocht. Mevrouw Mien Billekes-Jeuken blijkt nooit te hebben bestaan.

2

Maak van elke zin uit de tekst een ja/nee-vraag. Welke werkwoorden komen dan vooraan te staan? Onderstreep deze werkwoorden bij je antwoord van vraag 1.

T1

3

Lees nu de uitleg in het vak BELANGRIJK.

T1

4

Hoe vind je de persoonsvorm?

R

5

Noteer de persoonsvorm uit de zinnen hieronder.

T1

a Daniel heeft een nieuwe game gekocht.

b Ik heb het gisteren samen met hem gespeeld.

c Het spel zag er heel mooi uit.

d Ik vond het wel erg ingewikkeld.

e Zelf houd ik meer van race-spelletjes.

6

Hoe vind je het onderwerp?

R

7

Noteer het onderwerp uit de zinnen van vraag 5.

T1

BELANGRIJK

!

Persoonsvorm en onderwerp
In elke zin staat een werkwoord dat de persoonsvorm wordt genoemd.

▶ De persoonsvorm vind je zo:
Maak van een zin een ja/nee-vraag, dan staat de persoonsvorm vooraan:
Bruno Mars zingt morgen in Arnhem.
— Zingt Bruno Mars morgen in Arnhem?

Bij de persoonsvorm hoort het onderwerp.
▶ Het onderwerp van de zin vind je zo:
Stel de vraag: Wie of wat + persoonsvorm?
Wie of wat zingt? — Bruno Mars zingt.

▶ De persoonsvorm is een werkwoord.
▶ Het onderwerp is een persoon, dier of ding.

8

Lees de tekst hierboven. Noteer van elke zin de persoonsvorm en het onderwerp.

T1

Verjaardagsfeestje Ronaldo kost 250.000 euro

Het verjaardagsfeestje van Cristiano Ronaldo ter ere van zijn dertigste verjaardag blijft de gemoederen bezighouden in Spanje. Dagblad Sport heeft alles uit de kast gehaald om de details van de 250.000 euro kostende fuif bloot te leggen. Ronaldo huurde zaterdag na de 4-0 nederlaag tegen Atletico Madrid het chique restaurant Zalacain af om zo'n 200 gasten welkom te heten.

Leerlingen oefenen in onderstaande les zinsontleding. In onderstaand voorbeeld wordt uitgelegd wat een zin is, wat een zinsdeel is en hoe je het werkwoordelijk gezegde en het onderwerp in een zin kunt vinden. Andere relevante begrippen: verzameling woorden, tekst, (duidelijke) betekenis, zin, basisdelen, handeling (in een zin), vraagwoorden, zinsdelen. Bron: Op niveau hv-1, blok 2 paragraaf 5 Grammatica:

Een **zin** is een verzameling woorden. Deze woorden vormen samen een tekst waarvan de betekenis duidelijk is. Een zin bestaat uit twee basisdelen:

- een deel dat 'zegt' wat de **handeling** is (= werkwoordelijk gezegde).
- een deel dat 'zegt' **wie/wat** de handeling uitvoert (= onderwerp).

voorbeeld 1

Isa en Tom	praten
------------	--------

In deze zin is **praten** de handeling en **Isa en Tom** voeren de handeling uit.

De zin van voorbeeld 1, *Isa en Tom praten*, is een erg korte zin. Je kunt de zin uitbreiden door er delen aan toe te voegen. Deze delen geven extra informatie. Je bedenkt voor het schrijven wat je wilt toevoegen. Hiervoor gebruik je vraagwoorden als **wat, wie, aan wie, met wie, wanneer, waar, waarmee** en **waardoor**.

voorbeeld 2

Isa en Tom	praten	Met wie?	Wanneer?	Waar?
------------	--------	----------	----------	-------

Opdracht 11

B Kijk naar voorbeeld 2.

- 1 Breid de zin *Isa en Tom praten* uit met één deel. Je laat weten **met wie** Isa en Tom praten.
- 2 Breid de zin verder uit met het deel **wanneer**. Bepaal zelf de volgorde van de delen.
- 3 Breid de zin nog een keer uit met het deel **waar**. Bepaal zelf de volgorde van de delen.
- 4 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot en ga na of de opdracht goed is uitgevoerd.

De delen waaruit een zin bestaat, noem je zinsdelen. Een **zinsdeel** kan uit één woord of uit meer woorden bestaan. Elk zinsdeel heeft een betekenis. Het laat bijvoorbeeld weten **wie** iets doet, **wat** er gebeurt, **met wie** iets gebeurt, **wanneer** iets gebeurt, **waar** iets gebeurt of **hoe** iets gebeurt. Om ervoor te zorgen dat de lezer de betekenis van het zinsdeel begrijpt, staan de woorden van een zinsdeel bij elkaar.

De zin uit voorbeeld 2 bestaat uit vijf zinsdelen met elk hun eigen betekenis.

4.3 Kennis over taal en taalverschijnselen

In vrijwel alle leermiddelen is er aandacht voor het verschil tussen spreektaal en schrijftaal. In onderstaand voorbeeld maakt de uitleg duidelijk dat bij spreektaal foutjes niet zo opvallen, wat met een voorbeeld wordt gedemonstreerd. Vervolgens besluit de uitleg met drie tips voor schrijftaal. De uitleg kiest een directieve toon, door te stellen dat fouten bij spreektaal er minder toe doen en door drie tips te geven voor schrijftaal. Reflectie of beschouwing op (eigen)aardigheden van spreektaal of schrijftaal, of grijze tussengebieden zoals in appverkeer of op sociale media, of de eigen ervaringen van leerlingen, staan daarmee niet of minder centraal. Bron: Taal op maat, groep 6, thema 6, les 3 Schrijven:

Uitleg

Spreektaal en schrijftaal

Als je praat, valt het vaak niet zo op dat je foutjes maakt. Je begint bijvoorbeeld een zin, maar maakt die niet af. In **spreektaal** gaat het dan zo:

Wat ik wil zeggen is, nou ja, ik bedoel wat maakt het nou allemaal uit; het kan mij niet schelen.

Bij **Schrijftaal** vallen fouten wel op. Gebruik deze tips:

1. Controleer de spelling van alle woorden met een woordenboek of de computer
2. Lees je tekst hardop aan jezelf voor. Als een zin niet klopt, hoor je dat meteen.
3. Verbeter je tekst.

In de leerlijn Schrijven maken leerlingen in onderstaand voorbeeld kennis met non-fictie en de tekstsoorten die daarbij horen. Taalbegrippen zijn onder andere: non-fictie, teksten, informatie, tekstsoorten, informatieve tekst, meningtekst, instructie, verslag, artikel, krant, tijdschrift, schoolboek, atlas, reisgids, doel van een tekst, memo, tekstberichtje, aanhef, werkstuk, hoofdstukken, kenmerken van een tekstsoort, WH-vragen, aantekeningen, woordweb en schrijfplan. Bron: Taal in beeld, taalboek 8, blok 2, les 8 Schrijven:

Uitleg

Veel teksten hebben te maken met de werkelijkheid, met iets wat echt bestaat. Teksten over de werkelijkheid noem je **non-fictie**. De teksten zijn meestal bedoeld om informatie over te dragen. Bij non-fictie horen veel verschillende tekstsoorten, bijvoorbeeld een informatieve tekst, meningtekst, instructie, verslag, een artikel in een krant of tijdschrift en de tekst in een schoolboek, atlas of reisgids.

Als je een tekst gaat schrijven, bedenk je eerst wat het doel van je tekst is. Je kiest de tekstsoort die past bij het doel. Schrijf je bijvoorbeeld voor iemand op hoe je iets moet doen, zoals een tent opzetten? Schrijf dan een instructie. Wil je opschrijven hoe iets is gegaan, bijvoorbeeld hoe een wedstrijd is verlopen? Dan schrijf je een verslag. En om je moeder te laten weten dat je bij een vriendje blijft eten, schrijf je een memo of stuur je een tekstberichtje.

Na het kiezen van de tekstsoort denk je na over wat er past bij die tekstsoort. Een brief begin je bijvoorbeeld met een aanhef, zoals hallo of beste. In een meningtekst gebruik je woorden als ik vind, volgens mij. En de tekst in een werkstuk verdeel je in hoofdstukken. Met de kenmerken van een tekstsoort in je hoofd kun je de tekst gaan schrijven.

Bij veel teksten kun je WH-vragen stellen. Kies de vragen die bij je tekst passen. En maak bij het schrijven van een tekst gebruik van het hulpmiddel dat jij handig vindt, bijvoorbeeld aantekeningen, een woordweb of een schrijfplan.

WH-vragen: Wie? Wat? Waar? Wanneer? Waarom? Hoe?

Leerlingen krijgen in Blink Nederlands bij lezen en woordenschat standaard de onderstaande opdracht, waarbij ze geprikkeld worden te reflecteren op woorden, namelijk of ze mooi, moeilijk of nieuw zijn. De opdracht is niet kennis- maar ervaringsgericht waardoor leerlingen zich gaan

verwonderen over woorden. Bron: Blink Nederlands, verschillende leerlijnen namelijk Verhalen & Fictie en Schrijven:

Woorden

Schrijf de woorden uit deze les op waarvan jij vindt dat die in jouw woordenlijst thuishoren. Denk aan: moeilijke woorden, nieuwe woorden, mooie woorden, enzovoort.

In Nieuw Nederlands hv-2, hoofdstuk 6 Woordenschat leren leerlingen wat oude naamvallen zijn en dat je ze uit je hoofd moet leren. Taalbegrippen zijn onder andere: verkorting (van de tweede naamval), verbogen vormen:

Oude naamvallen

In het Nederlands vind je nog sporen van **oude naamvallen**.
Bijvoorbeeld in *'s avonds*, een verkorting van de tweede naamval *des avonds* (= *in de avond*). Andere voorbeelden zijn: *ten strengste verboden* (= *echt niet toegestaan*) en *ter controle* (= *om te controleren, onderzoeken*).

Zo herken je oude naamvallen

Oude naamvallen bestaan vaak uit verbogen vormen van *de* en *te*:

- den: *aan den lijve*;
- der: *in naam der wet*;
- des: *de vader des vaderlands*;
- ten: *ten val brengen*;
- ter: *ter plaatse*.

In veel gevallen staat er een verbogen vorm van een ander woord bij: *heden ten dage*, *in koelen bloede*, *met voorbedachten rade*, *ter grootte van*. Deze vormen kun je het beste uit je hoofd leren.

4.4 Kennis, vaardigheid, transfer/integratie van kennis

Leerlingen maken in onderstaand voorbeeld uit Nieuwsbegrip als onderdeel van een leesles een mindmap over bordspellen, waarbij ze deelonderwerpen onderscheiden. Ze leren overzicht over de tekst te krijgen en de inhoud van de tekst te visualiseren door het tekenen van een woordweb waarin ze de teksthiërarchie duidelijk maken. Ook integreren ze eigen kennis en ervaringen in de woordweb. Bron: Nieuwsbegrip (stappenplan voor alle leesniveaus, zowel po als vo):

OPDRACHT 2 Een mindmap maken

Maak een mindmap over **Bordspellen** op een los blaadje. Kijk goed in de tekst welke dingen belangrijk zijn. Misschien heb je al meer gehoord en gezien over dit onderwerp. Schrijf in de mindmap ook wat je zelf weet.

Weet je niet meer hoe je een mindmap maakt? Lees dan de uitleg hieronder.

Uitleg

Een **mindmap** is een soort woordenweb met tekeningen en kleuren.

Een mindmap geeft je overzicht over de tekst.

Een mindmap maak je zo:

- Neem een wit blad papier.
- Schrijf het **onderwerp** van de tekst in het midden.
- Zet de **deelonderwerpen** rondom het onderwerp. Deelonderwerpen zijn onderwerpen die over een stukje van de tekst gaan. Trek hier een dikke gekleurde streep onder.
- Zet daarna bij deze deelonderwerpen de informatie die je daarbij belangrijk vindt. Trek hier dunnere gekleurde strepen onder.
- Gebruik **tekeningen** om je mindmap duidelijker te maken.
- Gebruik verschillende kleuren.

In de lesmethode Tekster maken leerlingen kennis met verschillende taalbegrippen, met name tekstkenmerken en tekstsoorten, zoals: overtuigende e-mail, brief, bladzijde, onderwerp, aanhef, inleiding, de lezer, middenstuk, belangrijke informatie, afsluiting, samenvatting, ondertekening, groet, witregels en andere taal. Leerlingen verwerven relevante begrippen (kennis), passen deze kennis toe op een tekst (vaardigheid) en krijgen zicht op de kenmerken van een mail aan iemand die je niet kent (inzicht). Bron: uitleg bij overtuigende e-mail, Tekster, les 12, werkboek groep 8:

Les 12: DE HELD VAN HET JAAR (1)

Het schrijven van een overtuigende e-mail

INTRODUCTIE:

Een e-mail lijkt veel op een brief, maar er zijn ook verschillen. Hoe je een goede brief moet schrijven, weet je nu wel. Maar wat moet er in een e-mail staan?

Kijk eens op de bladzijde hiernaast.

Hieronder zie je een lijstje van dingen die de belangrijk zijn bij een e-mail. Kijk eens of je ze kunt vinden in de e-mail hiernaast.

1. Het **onderwerp**, zodat je kunt zien waar de e-mail over gaat.
Zet een 1 bij het onderwerp in de e-mail hiernaast.
2. De **aanhef**, hiermee begroet je de lezer.
Zet een 2 bij de aanhef in de e-mail hiernaast.
3. De **inleiding**, daarin vertel je aan de lezer waarom je de e-mail schrijft.
Zet een 3 bij de inleiding in de e-mail hiernaast.
4. Het **middenstuk**, daarin geef je de informatie die belangrijk is voor de lezer.
Zet een 4 bij het middenstuk in de e-mail hiernaast.
5. De **afsluiting** van de e-mail, meestal is dit een korte samenvatting.
Zet een 5 bij de afsluiting in de e-mail hiernaast.
6. De **ondertekening** van de e-mail, daarin neem je afscheid van de lezer met een groet en je naam, zodat de lezer weet wie de e-mail heeft geschreven.
Zet een 6 bij de ondertekening in de e-mail hiernaast.
7. **Witregels** zorgen ervoor dat de e-mail makkelijker te lezen is.
Zet een 8 bij de witregels in de e-mail hiernaast.

Guus schrijft een e-mail naar iemand die hij niet kent. Dan gebruik je andere taal dan als je schrijft naar iemand die je kent. Hoe zie je dat terug in de e-mail van Guus?

In onderstaand voorbeeld uit Staal leren leerlingen dat talen elkaar beïnvloeden en woorden van elkaar lenen. De term leenwoord wordt overigens niet expliciet in de uitleg gebruikt. In opdracht 1 ontdekken leerlingen de verwantschap tussen het Nederlands en Zuid-Afrikaans en in opdracht 2 verwerven ze inzicht in de reden waarom bepaalde woorden zich in de andere talen genesteld hebben. Bron: Staal, groep 7, Taal verkennen:

SMEARCASE: SMEERKAAS OF SMEERKEES?

WAT GA JE DOEN?
Je kijkt naar woorden in andere talen die oorspronkelijk uit het Nederlands komen.

WAT LEER JE ERVAN?
Je leert dat Nederlandse woorden ook in andere talen worden gebruikt.

OPDRACHT 1 ✖ 88 **2**

a. Schrijf één zin uit het Zuid-Afrikaans in het Nederlands op.

b. Wat zijn de Zuid-Afrikaanse woorden voor 'wij' en 'ik'?

c. Wat zijn de Zuid-Afrikaanse woorden voor 'rijden' en 'schop'?

OPDRACHT 2 ✖ 88 **3 4**

a. Lees bron 4. Vul in.

woord	taal	betekenis
		vracht
sjitirbort		
		mast

b. Lees bron 3. Waardoor komen veel woorden in de scheepvaart uit het Nederlands?

Doordat

ZO ZIT HET!

In heel veel andere talen vind je Nederlandse woorden.

- Sommige talen lijken heel veel op het Nederlands, zoals het Zuid-Afrikaans.
- De Nederlandse woorden zijn meestal wel anders gespeld of worden anders uitgesproken.
- Sommige Nederlandse woorden zijn in andere talen precies hetzelfde.

PROBEER HET ✖ 88 **1**

Wat waren de oorspronkelijke Nederlandse namen in New York, denk je? Verbind.

Coney Island	•	• Breukelen
Flushing	•	• Konijneneiland
Brooklyn	•	• Vlissingen
Rhode Island	•	• Het rode eiland

In *De grammaticacase* gaan leerlingen op een onderzoekende manier aan de slag met grammatica. Bron: Blink Nederlands, 1 vmbo-gt, *De grammaticacase*, les 1:

PROJECT- X, Y en Z

Uit Test jezelf is gekomen of je in PROJECT-X, Y of Z zit.

PROJECT-X
Zoek je klasgenoten op die ook bij X zitten. Ga naar het leerlingenmateriaal (Les 1-PROJECT-X) en begin met PROJECT-X!

PROJECT-Y en Z
Ga bij elkaar zitten. Je docent geeft uitleg.

Case X1 Showcase	Case X2 The Battle	Case X3 Drama Queen
<u>Case-omschrijving:</u> Je speurt op het internet naar grammaticafilmpjes die leerlingen moeten helpen bij hun begrip van grammatica, maar die dat volgens jou niet doen. Of filmpjes die gewoon FOUT zijn. Of echt heel erg vaag. <u>Doel:</u> Een eigentijds superduidelijk grammatica-uitlegfilmpje van maximaal 3 minuten maken. <u>Tijdspad:</u> Les 1: verdiepen in case Les 2-5: onderzoek Les 6: presenteren en case closed	<u>Case-omschrijving:</u> Je speurt naar manieren om grammatica-uitleg in een andere vorm aan te bieden dan een filmpje. <u>Doel:</u> Een grappig of spannend spel dat je graag speelt, of een andere vorm waardoor je een grammatica-onderwerp helemaal beheerst als je het spel gespeeld hebt. <u>Tijdspad:</u> Les 1: verdiepen in case Les 2-5: onderzoek Les 6: presenteren en case closed	<u>Case-omschrijving:</u> Grammatica leren met liedjes? Jij gaat onderzoeken of dat kan. Je mag een bestaand lied gebruiken en hier uitleg aan toevoegen. Je mag ook zélf een lied maken over een grammatica-onderwerp. <u>Doel:</u> Een lied maken (of gebruiken) waarmee je een grammatica-onderwerp uitlegt. <u>Tijdspad:</u> Les 1: verdiepen in case Les 2-5: onderzoek Les 6: presenteren en case closed

Leerlingen maken in Kern hv-1 kennis met het ontstaan van een taal, welke taalfamilies er zijn en hoe taalverandering werkt. Leerlingen lezen een tekst over Indo-Europees, waarin ze lezen over hoe het komt dat talen familie van elkaar zijn, wie er Indo-Europees spraken en waar Nederlands vandaan komt. In opdracht 9 is er onder andere aandacht voor de relatie tussen taalverandering en de maatschappij. In opdracht 13 beantwoorden leerlingen de vraag hoe het Nederlands zich in de komende decennia verder zou kunnen ontwikkelen. Taalbegrippen zijn onder andere: taalfamilie, woord, taalkundige, Indo-Europees, Oudnederlands,

Middel Nederlands, Nieuwnederlands en standaardtaal. De opdrachten doen afwisselend een beroep op kennis, vaardigheid en/of inzicht. Bron: Kern hv-1, Taal & Communicatie, paragraaf 31.

Oefenen

- 7 Welke Europese talen zijn Germaanse talen en welke Romaanse?
- 8 Hoe verklaren wetenschappers dat talen familie van elkaar zijn?
- 9 Hoe kun je uit de woorden in Indo-Europese talen die op elkaar lijken, afleiden hoe de maatschappij van de sprekers van het Indo-Europees eruit zag?
- 10 In welke landen is Nederlands tegenwoordig een officiële taal?

In onderstaande vervolgoopdrachten gaan leerlingen aan de slag met uitingen en gaan ze na of ze de leerdoelen hebben bereikt:

Ten spyte van die feit dat die woordeskat tussen die twee tale baie dieselfde is, is die verskille in grammatika en uitspraak groot genoeg om aansienlike kommunikasiegapings te veroorsaak.

- 11 Het Afrikaans is een dochtertaal van het Nederlands en ontstaan in de zeventiende eeuw toen de Nederlanders een kolonie stichtten bij Kaap de Goede Hoop. Bekijk de volgende zinnen en uitdrukkingen uit het Afrikaans. Wat betekenen ze volgens jou? ^{T1}

- a Ek het lekker geslaap.
- b Ongelukkig kan ons nie kom nie.
- c Ek moet inkopies doen.
- d Moenie op die bed spring nie!
- e Baie geluk met jou verjaarsdag!
- f Wat die oog nie sien nie, kan die hart nie deër nie.

- 12 a De meeste Nederlanders vinden het Afrikaans grappig klinken. Hoe zou dit komen? ^{T2}
- b Waarom denk je, zijn het Nederlands en het Afrikaans tegenwoordig verschillende talen? ^{T2}

► Product

- 13 Talen blijven elkaar beïnvloeden, bijvoorbeeld door de komst van immigranten. In de toekomst zal het Nederlands er ongetwijfeld anders uitzien dan nu. Lees hiernaast het fragment uit het gedicht *mi have een droom* (Rotterdam, 2059) van Ramsey Nasr. Hierin schetst hij een beeld van het Nederlands zoals dat in 2059 in Rotterdam gesproken zou kunnen worden.

- a Welke niet-Nederlandse woorden vind je terug en uit welke talen komen ze? ^{T1}
- b Welke woorden uit een andere taal gebruik je zelf wel eens? Schrijf minimaal drie zinnen waarin je deze woorden gebruikt. ^{T2}
- c Bedenk zelf een zin zoals die in 2059 in jouw buurt gesproken zou kunnen worden. Probeer hierin drie voorbeelden van nieuwe taalinvloeden te verwerken. ¹

dus poetry poet, kijk me ogen, luister me oren,
want hier is ki torri
hardcore & luid: mi have een droom, vol is vol,
belanda boven
5 sluiten di shit & alles wordt wider basis
controller, luchtdicht lijk da weerga
terug naar di wortel — vóór alle stitties zwaar
paraloezoe & dikke ruina
ja mi have een droom, dat me matties & ik ooit
10 di zon wider clearly
omlagi zien komen, groter & groter, om dan
benoekoe vaarlijk & slow
hier boven di straties, di cribs & di homies
van roffadam nider te dalen
15 lijk een warme babeloeba in me gezicht — mi
have een droom vandaag

Uit: RAMSEY NASR, *mi have een droom* (Rotterdam, 2059)

► Heb je het leerdoel bereikt?

- R Ik weet wat taalfamilies zijn en hoe het Nederlands is ontstaan.
- T1 Ik kan overeenkomsten tussen talen verklaren vanuit de taalfamilie waartoe ze behoren.
- T2 Ik kan vanuit de geschiedenis verklaren waarom in een gegeven land bepaalde talen worden gesproken.
- 1 Ik kan uitleggen hoe talen elkaar beïnvloeden en daar zelf voorbeelden van bedenken.

Leerlingen ontdekken in de leerlijn Media en onderzoek wat betrouwbare bronnen zijn en waarop ze moeten letten. Taalbegrippen zijn onder meer: bronnen, betrouwbaar, internet, betrouwbare of onjuiste informatie, werkstuk, presentatie, maker, schrijver, artikel, onderwerp, neutraal, informatie overbrengen, reclame, doel van een bron en website. De toon van de uitleg is voorschrijvend: "het is belangrijk om te weten", "verder is het goed als de schrijver neutraal is". Bron: Talent kgt-2, blok 2, paragraaf 9 Media en onderzoek:

Betrouwbare bronnen op internet

Op internet is veel informatie te vinden, bijvoorbeeld in artikelen, filmpjes of podcasts. Als je een werkstuk maakt of een presentatie geeft, is het belangrijk om te weten of je betrouwbare informatie gebruikt. Anders krijg en verspreid je misschien onjuiste informatie. Als je erachter wilt komen of een bron betrouwbaar is kun je letten op het volgende:

1. **Maker:** de schrijver van het artikel of de maker van het filmpje moet veel weten over het onderwerp. Verder is het goed als de schrijver of maker neutraal is: hij moet geen geld krijgen om bijvoorbeeld vooral positieve informatie te verspreiden.
2. **Datum:** kijk altijd naar de datum waarop de bron is gemaakt. Als de bron oud is, kan de informatie ook verouderd zijn. Kies daarom altijd voor de meest nieuwe (actuele) informatie.
3. **Doel:** een betrouwbare bron wil informatie overbrengen en bijvoorbeeld niet reclame maken of grappen maken over een serieus onderwerp.
4. **Website:** als de informatie op een serieuze nieuwswebsite staat, is die betrouwbaarder dan informatie op Facebook. Ook kun je letten op advertenties op een website: een website met veel advertenties is minder betrouwbaar.

Als landelijk expertisecentrum voor het curriculum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 15
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://company.slo.nl)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)